

Osuustoimintaliikkeen ja SOK:n alku, läpimurto ja nykypäivä.

* Osuustoimintaliike tuli Suomeen 1800-luvun lopulla. Tohtori Hannes Gebhardin ja hänen vaimonsa Hedvingin johdolla. Suomalaisen osuustoiminnan perusteos on Otavan alkuvuodesta 1899 julkaisema Hannes Gebhardin kirjoittama teos ”Maanviljelijöiden yhteistoiminnasta ulkomailla”

* Toiminnan liikkeelle saamiseksi Suomessa perustettiin neuvontajärjestö Pellervo-Seura vuoden 1899 lopulla.

* Osuustoiminnan tuli vahvistaa Suomen ja suomalaisten taloudellista ja henkistä selkärankaa. Hannes Gebhardista tuli järjetön tulisieluinen ideologinen johtaja.

* Lähdettiin perustamaan osuuskuntia:

* Osuusmeijerit

Osuusmeijeri on osuuskunta, jonka tarkoituksena karjataloustuotteiden jalostus ja kauppa (maito ja kerma). Perustettiin keskusosuuskunta Valio 1905. Valio oli vientiosuusliike vuosina 1905 – 1954. Päävientituote oli voi. Vuonna 1955 50-vuotias Valio muutti nimekseen Valio Meijerien Keskusosuusliike, joka oli nimenä vuoteen 1992 asti. Tällöin nimeksi muuttui Valio Oy. Valion jäseninä ovat meijerit. Sodan jälkeen osuusmeijereitä oli 319 ja nyt niiden määrä 13.

* Osuuskassat

Osuuskassa oli osuustoiminnallinen pankki, nykyisen osuuspankin edeltäjä. Osuuskassojen avulla pyrittiin alun perin poistamaan maanviljelyn esteenä ollutta pääomapulaa, joka oli suuri kehityksen este pienviljelijävaltaisessa maataloudessa. Hypoteettipankki rahoitti vain suurtilallisia.

Osuuskassojen Keskuslainarahasto Osakeyhtiö perustettiin 14. toukokuuta 1902. Ensimmäiset paikalliset osuuspankit perustettiin syksyllä, mutta lainaustoiminta alkoi 1903 puolella, kun Keskuslainarahasto oli saanut käyttöönsä valtion lupaaman suuren lainan.

Osuuskassa oli vuoteen 1920 asti jäsenten laina- ja talletuspankki. 1920-luvulla tehtiin päätös, että talletuksia voivat tehdä muutkin asiakkaat.

1960-luvulle asti paikalliset osuuskassat olivat lähinnä maanviljelijöiden pankkeja.

Vuonna 1970 astuivat voimaan uudet pankkilait, joiden myötä paikallispankit saivat lähes tasaveroisen aseman liikepankkien kanssa. Osuuskassoista tuli osuuspankkeja. Vuonna 1974 osuuspankit hyväksyivät käytännössä linjauksen, jonka mukaan ne toimivat kaikkia väestöryhmiä tasapuolisesti palvelevana yleispankkina.

Osuuskassoja oli enimmillään 1416 vuosina 1928 ja 1930. Vuonna 2023 OP Ryhmän muodostivat 104 osuuspankkia. Tavoite on alle 20. Markkinaosuus oli 2022 43 %.

Itsenäisten osuuspankkien lopetuksia ollut viimeisen neljän vuoden aikana 49.

* Osuuskauppaliike

Osuustoiminta-ajatus levisi Suomessa nopeasti 1900-luvun alussa.

Ensimmäinen osuuskauppa, Nopankylän osuuskauppa perustettiin Ilmajoen Nopankylään 1898, joka lopetti itsenäisen toimintansa 1950. Toinen perustettiin Turkuun nimellä Vähäväkisten Osuuskauppa 1901, jatkaa nykyisin nimellä Turun Osuuskauppa.

Salon Seudun Osuuskaupan alkujuuret ovat Hajalassa, jonne perustettiin osuuskauppa 1903. Itsenäisiä osuuskauppoja salon talousalueella on ollut Hajalassa, Halikon asemalla, Perttelissä, Kiikalassa, Suomusjärvellä, Kiskossa, Perniössä, Somerolla ja Salossa. Nykyisin kaikki ovat fuusioituneet Salon Seudun Osuuskauppaan ja ovat Suurseudun Osuuskaupan toiminta-alueita.

Vuonna 1904 perustettiin Suomen Osuuskauppojen Keskuskunta SOK, jonka tehtävänä oli hoitaa yhteisostoja, neuvontaa ja opastusta.

Vuonna 1904 itsenäisiä osuuskauppoja oli 137. Vuonna 1908 niitä oli 481, niillä myymälöitä 800 ja jäseniä 95000.

Suuren osan 1900-lukua suomalainen osuustoimintakauppa oli jakaantunut niin sanottuihin pellervolaiseen (porvarilliseen) ja edistysmieliseen (vasemistolaiseen) osuustoimintaliikkeeseen. Pinnan alla kytenyt erimielisyys, joka johti siihen, että 1916 vuosikokouksessa osuusliikkeet ilmoittivat erota SOK:sta.

1920-40 luvuilla s-ryhmäläisten osuustoiminta nousi keskeiseksi vaikuttajaksi talouselämässä ja merkittäväksi tekijäksi suomalaisessa yhteiskunnassa. SOK oli hankintavoimaltaan Suomen johtava tukkuliike. Lisäksi SOK perusti huomattavan määrän omaa teollisuutta. Tämä varmisti osuuskauppojen tavaroiden saatavuuden ja laadun.

Osuuskauppojen työntekijöiden koulutus on ollut alusta alkaen merkittävä osa S-ryhmän toimintaa. SOK:n osuuskauppakoulu käynnistyi lokakuussa 1919. Kesällä 1950 pidettiin ensimmäiset kurssit Helsingin Jollaksessa. Oma koulutus.

Ensimmäinen Sokos-tavaratalo avattiin Helsingin Mannerheimintielle olympiavuonna 1952.

Samassa rakennuksessa aloitti toimintansa myös Hotelli Vaakuna. Pian Sokoksesta muodostui S-ryhmän tunnetuin brändi, jonka mukaan pienempiä kauppiaita ja muiden liiketoiminta-alueiden yksiköitä, kuten kone- ja rautakauppiaita, alettiin myös nimetä Sokoksiksi. Sokoksia oli enimmillään yli 100 kappaletta ympäri Suomea. Myös hotellit nimettiin tunnetuimman brändin mukaan Sokos Hotelleiksi.

Sotien jälkeisinä vuosina S-ryhmä alkoi rakentaa systemaattisesti useiden kaupunkien keskustoihin tavarataloja ja hotelleja. Vähittäiskaupan ohessa hotelli- ja ravintolaliike kasvoi merkittäväksi toimialaksi.

1960-luvulle tultaessa yhteiskunnan rakennemuutos vaikutti myös S-ryhmään. Mitä kovemmaksi pako maalta kiihtyi, sitä tukalammaksi muodostui S-ryhmän asema, sillä sen toiminnan painopiste oli edelleen maaseudun varassa.

1960-luvulta alkoi osuuskauppatoiminnan kriisi, joka kesti 1960-luvun lopulta 1980-luvun puoliväliin saakka. Se kulminoitui maaseudun ja kaupungin välisiin näkemuseroihin.

Silti toimintaa laajennettiin uusille toimialoille. Maataloustarvikkeiden myyntiä tehostettiin ja SOK aloitti autokaupan. Myös vähittäiskauppa kehittyi.

HANKKIJA

Keskusosuusliike Hankkija perustettiin 1906. Vuosien aikana toimittiin niin, että Hankkija oli maataloustarvikekaupan tukkuliike yhteistyösopimuksella SOK:n ja osuuskauppojen kanssa. Hankkijan tuotevalikoimaan kuuluivat: lannoitteet, puutarhatarvikkeet, rehut, viljojen siemenet, rehuvilja, maatalouskoneet, öljytuotteet ja myöhemmin autot. Hankkijassa tehtiin tutkimustyötä ja tuotteiden jalostusta, kuten uusia viljalajikkeita juuri Suomen olosuhteisiin sopivia, perunoita, puutarhakasveja, eläinten rehuja ja taimia. Elettiin tehokkaassa yhteistyössä aina 1960-luvun rakennemuutoksen aikaan asti.

Tuli yhä vaikeammaksi löytää työnjakokysymyksissä yhteistä näkemystä, joka päättyi keskusliikkeiden välien rikkoutumiseen vuonna 1968, jonka seurauksena osuuskaupat joutuivat toisen osapuolen ohjaamina irrottautumaan yhteistyöstä Hankkijan kanssa.

Tukkukauppa Hankkijasta tuli myös vähittäiskauppa Hankkija. Perustettiin myyntikonttoreita, jotka myivät Hankkijan tuotevalikoiman tuotteita suoraan viljelijöille. Myyntikonttoreita oli yhteensä 26.

Salo oli niistä yksi, jonka toiminta-alue oli Salon talousalue. Heinäkuun 1. päivänä Salon Seudun Osuuskauppa sanoi yhteistyösopimuksen irti, ja Hankkijan kanssa yhteistyö loppui. Hankkijan palveluja eivät salonseudun viljelijät enää saaneet osuuskaupasta.

Hankkija perusti ensin Salon palvelukeskuksen 1969, joka muuttui Hankkijan Salon konttoriksi 1.1.1971. Samaan aikaan perustettiin myös Someron palvelukeskus.

Hankkija oli vastannut vuodesta 1966 lähtien kaikkien Salon Seudun Osuuskaupan myymien koneiden huollosta ja varaosista noin 400 m² tiloissa Vilhonkatu 22:ssa.

Palvelukeskus sijoitettiin samoihin tiloihin vähentämällä korjaamon tilaa noin 100 m². Salon pienteollisuustilat, joksi rakennus oli aikanaan rakennettu, siirtyi Hankkijan käyttöön vuoden 1971 alusta, jolloin saatiin riittävät tilat. Näin saatiin hyvät palvelutilat maataloustarvikemyymälälle, maatalous- ja konemyynnin kenttämyyjille, viljakaupalle, puutarhatarvikekaupalle, autokaupalle, kodinkone-, sähkötarvike- ja LVI-tarvikekaupalle. Varastotilat vuokrattiin Myllyojankadun varrelta.

Perustettiin maatalousosuuskuntia järjestöllisiin tarpeisiin Saloon, Somerolle ja Perniöön.

Tarvikemyynnissä ja viljakaupassa lähdettiin nollassa liikkeelle. Vuoden 1969 loppuvuoden aikana palkattiin 2 traktori-/puimurimyyjää, 1 maatalouden työkonemyyjä, kaksi maatalousmyyjää, kaksi automyyjää ja toimistos sihteeri. Huoltokorjaamossa oli henkilökuntaa 10, joten vuoden 1970 alusta lähdettiin toteuttamaan Hankkijan vähittäiskauppaa Salossa. Kymmenen vuoden kuluttua Hankkijalla Salossa ja Somerolla oli noin 100 työntekijää ja liikevaihto ylitti 25 miljoonan markan.

Salon Hankkijan toiminta loppui 1988 ja henkilökunta siirtyi ainakin osittain Salon Seudun Osuuskaupan henkilökunnaksi. Valtakunnallisesti Hankkija/Novera loppui 1992.

Nykyään Hankkija jatkaa toimintaansa tanskalaisomistuksessa koko Suomessa ja niin myös Salossa.

1980-luvun alussa oltiin tilanteessa, jossa kaikki osuuskaupat olivat vaikeassa taloudellisessa asemassa. Ahdingosta selvittiin vain säästökassojen turvin ja omaisuutta realisoimalla

1980-luku merkitsi S-ryhmässä rakennemuutosta. Vuonna 1983 alkaneen saneerausvaiheen seurauksena SOK luopui omasta teollisuudesta ja nykyinen alueosuuskauppaverkosto syntyi. Alueosuuskaupat yhdessä SOK-yhtymän kanssa muodostavat nykyisen yhtenäisen S-ryhmän.

1990-luvun alussa kustannustehokkuutta parannettiin nykyaikaisen ketjutoiminnan ja keskitetyn tavarahankinnan avulla.

1990-luvulla S-ryhmä otti ensiaskeleet ulkomaille, kun SOK avasi Citysokoksen Tallinnaan 1995. Joulukuussa 1998 puolestaan sai alkunsa uusi ketju ABC liikennemyymälät. Liikennemyymälä- ja polttoainekauppaa harjoittava ABC-ketju on laajentunut 2000-luvulla koko valtakunnan kattavaksi verkostoksi. Vuoden 2007 lopulla S-ryhmässä käynnistyi pankkitoiminta ja S-Pankki perustettiin.

Spar-kauppaketju sulautui 1990-luvulla osuuskauppojen ja Sparin myymälöistä muodostettiin Sale myymälöitä.

Vähän Salon Seudun Osuuskaupan historiaa.

Salon Seudun Osuuskaupan ensimmäinen myymälä avattiin 4.10.1915 Horninkadulla talossa, joka tunnetaan myös Salon kauppalan Säästöpankin talona. Samana vuonna SSO liittyi SOK:n ja Hankkijan jäseneksi.

Vuonna 1918 hankittiin nykyinen Turuntie 8:n tontti

Osuuskaupalle rakennettiin leipomo ja varastorakennus 1928.

Vuonna 1937 rakennettiin uusi osa keskusmyymälän yhteyteen Turuntie 6:een, Jonne Osula, sittemmin Ravintola Rikala, sijoittui.

SSO:n tavaratalo avattiin vuonna 1957, jolloin se oli kolmas SOK:lainen tavaratalo. Nykyisin se kantaa Sokos-nimeä.

Vuonna 1988 SSO käynnisti kauppakeskus Plazan kehittämistyöt, mutta projekti myytiin Tapiola-yhtiöille. Kauppakeskuksen rakentaminen aloitettiin loppuvuonna 1990 ja avajaisia vietettiin 14.9.1992. Sso avasi Kauppakeskus Plazaan Prisman.

6.

Vuonna 1994 liiketoimintansa aloitti Hotel City Rikala.

Vuosituhanen vaihteessa avattiin Halikon Prisma ja kauppakeskus Plazan Prisma uudistettiin Suomen suurimmaksi S-marketiksi.

Vuonna 2003 tehtiin Osuuskauppa Seudun SSO:n kesken sulautumispäätös ja 2004 Suur-Seudun Osuuskauppa SSO nykyisessä muodossaan aloitti toimintansa.

OTK

Suomen Osuustukkikauppa OTK:n perustamiskokous järjestettiin 13.12.1917. Perustajajäsenenä oli 94 osuuskauppaa eri puolilta Suomea.

OTK:ta kehitettiin tukkuliikkeenä 1920 – 1940 luvuilla niin, että sen osuus tukkukaupan liikevaihdosta oli vuonna 1945 15 %.

Vuonna 1952 OTK-laisen osuuskauppaliikkeen jäsenkunnan määrä ylitti puolen miljoonan rajan. Enimmillään osuusliikkeitä oli 129

1964 OTK-lainen osuustoimintaliike järjestäytyi yhtenäiseksi kaupan ryhmittymäksi E-liikkeeksi.

1970-luvulla osuusliikkeiden hotellitoiminta laajeni voimakkaasti. Ensimmäinen Cumulus-ketjun hotelli valmistui Poriin 1974.

E-osuuskunta Eka perustettiin 39 paikallisten osuusliikkeiden suurfuusiolla OTK:n 1983. Fuusion ulkopuolelle jäi ainoastaan yksi osuusliike, Elanto, jolla oli noin neljänneksen osuus niin liikevaihdosta kuin henkilökunnastakin. Monialakonserni EKA-yhtymä perustettiin 1987.

1993 Eka-yhtymä asetetaan rahoittajapankkien hakemuksesta yrityssaneeraukseen. Osuuskunta oli ollut 1979 – 1990 aikana tappiokierteessä. Pian tämän jälkeen Rakennusliike Haka ja Vakuutusyhtiö Kansa ajautuivat konkurssiin. Samoin KK lopetti toimintansa ja E-liike siirtyi historiaan,

1995 osuuskunnan nimi muutetaan Osuuskunta Tradeka-yhtymäksi.

Vuoden 2003 lopussa Elanto lopetti toimintansa ja vuoden 2004 alussa aloitti toimintansa Helsingin Osuuskauppa Elanto.

Salon Työväen Osuuskaupan perustava kokous pidettiin 1902 ja ensimmäinen myymälä avattiin 1904. Kauppa kuitenkin vararikkoon 1908 – 1909.

